

A feminizmus kihívása a teológiának

Cikkismertetés: Reflexiók a lesbico-gay és gender-kultúrára

Mario Imperatori SJ, „Sfide filosofico-teologiche de corpo sessuato” *La Civiltà Cattolica* 2014, II, 236–248, 3933 (3 maggio 2014)

Mario Imperatore, jezsuita szerző egy nagyon időszerű jelenségből indul ki: napjainkban egyre terjed a „*lesbico-gay*” kultúra, amely a radikális (leszbikus) feminizmus ideológiájára is támaszkodva¹ azt a posztulátumot hangsúlyozza, hogy a férfi és a nő közötti anatómiai-biológiai különbség kialakulásában a szociális szerep és a kultúra (*queer-elmélet*) befolyása játszotta és játssza a döntő szerepet.² Tehát a férfi és a nő szexuális kapcsolata szociális képződmény, és – amint Foucault hirdette – a heteroszexuális vágy mindig szoros kapcsolatban áll a hatalom gyakorlásának játékaival.³

Ez a nézet, posztulátum tehát elmosza a különbséget a férfi és a nő szexuális meghatározottsága között (*gender-kultúra*).⁴ Ez az elmélet/ideológia lerombolja a sajátos szexuális identitást, akár heteroszexuális, akár homoszexuális, akár leszbikus legyen. Mindent visszavezet a „normatív” és a „deviáns” szociológiai kategóriákra, és így megteremti az előfeltételeket, hogy kiüresítsék a „perverzió” pszichológiai kategóriáját is. Ebből következően bevezetik a feltételezett „új jogok” kategóriáját, és automatikusan egyenlőségjelet tesznek a szociológiai „*deviáns*” és a jogi „*diszkriminatív*” közé, így aztán kialakul – még a „haladó társadalmak” globális gazdasági válsága előtt – a „likvid társadalom” és a „*likvid szerelem*” klímája.⁵

A szerző fontos meglátása, hogy ez az irány/ideológia Descartes-ra, és még távolabb a Platónra hivatkozó *dualista antropológiára* (idealizmusra) vezethető vissza. Ez a dualizmus jelentéktelennek tartja az ember testi mivoltát. Mert, ahogy már Beauvoir elsőnek magyarázta, az ember testi mivolta önmagában semmit sem mond a sajátosan emberiről a szociális és pszichológiai meghatározó tényezők nélkül. A szerző rámutat a radikális feminizmus egyik fő képviselője, Simone

¹ Lásd Simone de Beauvoir, *A második nem*, 1949 (magyarul Gondolat Kiadó, Budapest, 1969 és 1971); Monique Wittig, *Non si nasce donna*, 1980 (a francia feminizmusról); Michel Foucault, *A szexualitás története I–IV* (1976–1984).

² A queerelmélet ([kwir], a társadalmi nemek elmélete (*gender studies*) egyik alterülete, amely az 1990-es években a meleg és leszbikus tanulmányokból alakult ki. A megközelítés nagyban épít a posztstrukturalista, dekonstrukciós módszerekre; a társadalmi nem és a szexuális irányultság konstruktivista olvasatát adja. (*Wikipedia*)

³ Alan Sheridan, *Discours, sexualité et pouvoir, Initiation à Michel Foucault*, Pierre Mardaga ed., Bruxelles, 1985 – Lásd Szabó Ferenc SJ szemléljét: *Mérleg* 1988/4 = „M. Foucault életművének megközelítése” in *Szomjúság-forrás*, Róma, 1989, 236–261. (irodalom).

⁴ A gender-kutatásokról lásd Kopp Mária szakszerű tanulmányát a *Távlatok* honlapján:

http://www.tavlatok.hu/net/cikk29kopp_k.htm

⁵ Vö. Z. Bauman, *Amore liquido*, Bari, Laterza, 2004.

Beauvoir (Sartre élettársa) antropológiájának dualista, karteziánus gyökereire.⁶ Beauvoir – részben Sartre-ot, részben Merleau-Pontyt és Foucault követve – azt akarja bizonyítani: *nőnek (és férfinak) nem születik senki, hanem azzá válik.* „Az emberi egyed nem pusztán testként ismeri meg és teljesíti ki önmagát, hanem különféle tabuknak és törvényeknek alávetett testként: meghatározott értékrendszerrel méri önmaga értékét. A nemek hierarchiájára (arra, hogy miért a nő a Másik) nem a biológia, hanem az emberiség történelmi fejlődése adhat magyarázatot, tehát az (a kultúrtörténet) formálta az emberi nőtényt azzá, ami, a faj életének (és a férfinak) alávetett lényé.

Igaz az, hogy az említett idealizmusnak voltak kapcsolatai a keresztény hagyományban: az újkori keresztény antropológiát is befolyásolta a karteziánus dualizmus. Még korábban az egyházatyák is gyakran hivatkoztak a platonizmusra, amikor a lélek halhatatlanságáról értekeztek, mintegy feledve a bibliai tanítást (Ter 2, 24) és a Megtestesülés dogmáját.⁷

A test–lélek lényegi egységéről vallott mai keresztény, főleg a tamási antropológia,⁸ valamint a perszonalista filozófia cáfolja ezt a posztulátumot. Manapság a keresztény antropológiának-teológiának segítségére siet a klasszikus fenomenológia: Husserl,⁹ E. Stein, Marcel, Merleau-Ponty, K. Wojtyła, továbbá az új *neurofenomenológia*.¹⁰ Az újabb tudományos agy kutatás alapján állíthatjuk, hogy az ember testi dimenziója, a szexuális meghatározottság nem tulajdonítható lényegében szociológiai és pszichológiai tényezőknek, amint ezt a veszélyes *gender*-elmélet vallja. Persze nem lehet tagadni a biológiai/anatómiai meghatározottság mellett a szociológiai és pszichológiai (kulturális) befolyásokat.

A teológia nem maradhat közömbös a *gender*-elmélettel szemben. Mindenekelőtt tudatosítania kell, hogy a keresztény hagyományt befolyásolta a dualista mentalitás, a kulturális (gyakran klerikális) „maszkulinizmus” (hímneműség), amikor Jézus férfi voltáról volt szó: lelkipásztori, lelkeségi szinten a Fiú emberségét gyakran „aszexuálisnak” fogták fel, az Evangélium platonizmustól megjelölt *androginizmus*áshoz hasonlóan. Ebben az egyházi kontextusban alakult ki a *femi-*

⁶ Simone de Beauvoir és Jean-Paul Sartre filozófiájáról bővebben lásd tanulmányaimat: *Az ember és világa*, Máltai Könyvek, Budapest, 2011, 236–260 (a szabadságról és erkölcseről); *Két végtelen között*, Budapest, 1999, 111–130. – Vö. még Joó Mária, „Simone de Beauvoir filozófiája és *A második nem*” <http://www.c3.hu/~prophil/profi033/joo.html>

⁷ „*Caro cardo salutis*”, Tertullianus, *De Resurrectione carnis*, VIII: PL 2, 852.

⁸ Bár még Szent Tamásnál is láthatunk bizonyos következetlenséget, amikor a feltámadásról beszél. Vö. M. Imperatorri, „Escatologia e risurrezione dei corpi in san Tommaso d’Aquino, i *Civ Catt.* 2010, IV, 257–268. Lásd még Szabó Ferenc SJ, *Az ember és világa*, Budapest, 2011, 285–292. Vö. E. Gilson, *L’Esprit de la philosophie médiévale*, 1948, 193. Utalások Szent Tamásra: *Summa Th.* I, 89; *Summa C. G.* II, 81; *De Anima*, 15.

⁹ Husserl, a klasszikus fenomenológia atyja megkülönböztette az élő (hús)testet (*Leib*) az élettelen testtől (*Körper*). – G. Marcel is az inter-szubjektivitás gyökerénél látja a személytől elválaszthatatlan testet. A szubjektum és az objektívitás között ott van *az én testem*, amelyet nem úgy birtokolok, mint valami tárgyat: „én a testem (is) vagyok”. Vö. Szabó Ferenc SJ, *Marcel önmagáról*, Róma, 1988, 18–19.

¹⁰ M. Capuccio (szerk.), *Neurofenomenologia*, Mondadori, Milano, 2006.

nista teológia. Nem szólva most annak vitatható eredményeiről, a cikkíró megállapítja történelmi érdemeit: arra készítette a teológiai reflexiót, hogy kifejezetten vegye tekintetbe a megtestesült Fiú szexuális (férfi) mivoltát is, amelyet a közép- és újkorban szinte kizárólag a női jegyesi misztika tapasztalatában lehetett megfigyelni.

A jezsuita szerző a realista antropológia, az ember szexuális meghatározottsága távlatában kitér krisztológiai kérdésekre („*crisologia sessuata*”).¹¹ A megtestesült Ige, Jézus valóságos ember, ahogy azt már első századokban a nagy zsinatok (például Khalkédon) hirdették az eretnekekkel szemben. Valóságos *férfi*, zsidó ember. Hogy miért férfi lett a megtestesült Ige, ezzel foglalkoznak a teológusok. Ez a hímneműség nem a férfi hatalom-birtoklása, hanem fiúi alávetettség az Atyának és önkiüresítő szolgálat (Fil 2). De a nőnek is lényeges szerepe van a megváltó Megtestesülésben: Mária Igen-jétől függött üdvösségünk.¹²

A Nemzetközi Teológiai Bizottság is közzétett egy dokumentumot e kérdéstről: *Communione e servizio* (2005). Ez 35. pontjában már hangsúlyozza az ember szexuális különbözősége teológiai és eszkatológiai jelentőségét, kifejezetten is utalva Jézusra és Máriára.

Hans Urs von Balthasar – részben Erich Przywara SJ és a misztikus Arienne von Speyer befolyására – már eszmélődött a kérdéstről Jézus, Isten megtestesült Fia hímneműségét összekapcsolva az önkiüresítő szolgálattal. Isten Fia ugyanis megtestesülhetett vagy férfinak, vagy nőnek. Amikor a férfi nemet választotta, nem a hatalmat akarta gyakorolni, hanem az önkiüresítő szolgálatot, egészen a kereszthalálig. A jezsuita cikkíró rámutat: e kijelentésnek a hordereje a következő: *határozottan kizárja azt a téves teológiai értelmisést, miszerint a férfi test felvételével vele járt a hatalom és az uralkodás gyakorlása*. Mert ez igazában a bűnnel jár együtt, ahogy Ter 3-ban olvassuk. Mert a bűn, az Istennel való szakítás, éppen a férfi uralma alá vetette a nőt, akár a társadalomban, akár sokszor magában az egyházban is. *Ez az álláspont nyitva hagyja a lehetőséget a feminizmussal folytatandó párbeszédre*.

*

A megtestesülés hite tehát felmagasztalja az emberi testet: a Szentlélek templomának tekinti, ugyanakkor a szexualitást relativizálja, miként minden más földi valóságot. Várja a test feltámadását és az örök életet. A keresztény nem bálványozza a testi élvezeteket: nem istene a has vagy a szex; hiszen: „Isten országa: igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17).

¹¹ Vö. G. Bonaccorso, „L’epistemologia della complessità e la teologia”, in *Rassegn di Teologia* 54 (2013) 61–95.

¹² Impeatori SJ hivatkozik – többek között – a következő szerzőkre: H. U. von Balthasar, *Il tutto nel frammento*, Milano, 1990, 266–273. Vö. R. Carelli, *L’uomo e la donna nella teologia di H. U. von Balthasar*, Lugano, 2007. – A. Biscardi, *Un corpo mi hai dato. Per una crisologia sessuata*, Assisi, 2012.